

Lekmannarevisorn granskar

**UMEÅ KOMMUN
UMEÅ HAMN AB**

Grundläggande granskning 2022

Innehåll

Årlig grundläggande granskning	2
1. Inledning.....	2
2. Granskningsresultat.....	5
3. Sammanfattande bedömning.....	8
Bilaga 1. Utökning inom ramen för den grundläggande granskningen – bolagens avtalsförvaltning.....	9
1. Inledning.....	9
2. Iakttagelser	10
3. Övergripande bedömning.....	12

Årlig grundläggande granskning

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Kommunrevisionen granskar årligen i den omfattning som följer av god revisionsred all verksamhet som bedrivs inom nämndernas verksamhetsområden. De granskar på samma sätt, genom de lekmannarevisorer som utsetts i företag enligt kommunallagens 10 kap. 2-6 §§, även verksamheten i dessa juridiska personer.

Lekmannarevisorn ska, enligt aktiebolagslagens 10 kap. 3 § granska om bolagets verksamhet sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och om bolagets interna kontroll är tillräcklig.

Enligt God revisionsred 2022 ska den grundläggande granskningen innehålla:

- ▶ Granskning av måluppfyllelse.
- ▶ Granskning av styrning och intern kontroll.

Granskningen har sin utgångspunkt i God revisionsred, samt risker som framkommit i lekmannarevisorernas risk- och väsentlighetsanalys 2022.

1.2. Syfte och revisionsfrågor

Syftet med granskningen är att ge lekmannarevisorn underlag till sin granskningsrapport där denne ska uttala sig om bolagets verksamhet har skötts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och om bolagets interna kontroll är tillräcklig. Följande revisionsfrågor besvaras i granskningen:

Ändamålsenlighet

- ▶ Har styrelse och VD säkerställt en tillräcklig styrning av verksamheten?
- ▶ Har styrelse och VD säkerställt en tillräcklig uppföljning av verksamheten?

Ekonomiskt tillfredsställande

- ▶ Har styrelse och VD säkerställt en tillräcklig styrning av ekonomin?
- ▶ Har styrelse och VD säkerställt en tillräcklig uppföljning av ekonomin?

Intern kontroll

- ▶ Har styrelse och VD säkerställt att den interna kontrollen i bolaget är tillräcklig?

1.3. Avgränsning

Granskningen avser Umeå Hamn AB och verksamhetsåret 2022. Den grundläggande granskningen är översiktlig och inte inriktad på detaljer.

1.4. Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses bedömningsgrunder som används i granskningen som utgångspunkt för analys, bedömningar och slutsatser. Revisionskriterierna kan hämtas ifrån lagar och förarbeten eller interna regelverk, policys och fullmäktigebeslut. Kriterier kan också ha sin grund i jämförbar praxis eller erkänd teoribildning.

I denna granskning utgörs de huvudsakliga revisionskriterierna av kommunallagen, aktiebolagslagen och god revisionssed 2018 samt kommuninterna styrdokument beskrivna nedan.

1.4.1. Kommunspecifik styrmodell

Umeå kommun specificerar sin styrmodell i Riktlinjer för aktiverande styrning i Umeå kommun, antaget av kommunfullmäktige 2021-03-09. Riktlinjen ska tillämpas av Umeå kommuns nämnder och helägda bolag. I delägda bolag och andra associationsformer där Umeå kommun är ägare, verkar kommunen för att riktlinjen ska tillämpas i sin helhet eller i tillämpliga delar. Vad som är tillämpliga delar ska avgöras utifrån ägarförhållandena, verksamhetens art och omständigheterna i övrigt.

Riktlinjerna fastslår att verksamheten i nämnder och bolag ska utgå från tilldelat grunduppdrag. Inom ramen för tilldelat grunduppdrag har nämnder/bolag möjlighet att utifrån sina specifika förutsättningar och behov fastställa hur verksamhetsstyrning och uppföljning ska utformas. Detta innebär att varje nämnd och bolagsstyrelse inom grunduppdragets ramar, lagstiftning, övriga direktiv och riktlinjer från kommunfullmäktige har mandat att besluta om mål, uppdrag och aktiviteter för sina egna verksamheter.

Uppföljning av grunduppdraget sker årligen genom att nämnd och bolag bedömer i vilken omfattning nämnden eller bolaget verkställt grunduppdraget och rapporterar sagda bedömning tillkommunstyrelsen som sammanställer inför hantering i kommunfullmäktige.

Utöver grunduppdraget har nämnder och bolag att förhålla sig till kommunfullmäktiges inriktningsmål. Inriktningsmål kan destineras till namngivna nämnder och bolag som:

- särskilt ska prioritera arbete med just detta inriktningsmål
- bedöms ha de reella förutsättningar som krävs för att inriktningsmålet ska uppnås

Nämnder och bolag har även att förhålla sig till specifika tilläggsuppdrag som kan tilldelas av kommunfullmäktige i samband med fastställande av planeringsdirektiv och budget.

1.4.2. Generella ägardirektiv

Fullmäktige antag i mars 2021 generella ägardirektiv för styrning av de kommunala bolagen. De generella direktiven innehåller krav och riktlinjer för samtliga hel- eller majoritetsägda bolag i bolagskoncernen och avser bland annat:

- ▶ Efterlevnad av lagar och styrning från fullmäktige
- ▶ Innehåll och form för bolagsstyrelsens arbetsordning
- ▶ Innehåll och form för VD-instruktion
- ▶ Uppföljning och rapportering

1.4.3. Särskilda ägardirektiv

Kommunfullmäktige har i kommunens budget 2023 fastställt fem inriktningsmål:

- Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050
- Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden
- Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv
- Umeå ska vara klimatneutralt till 2040
- För att klara kompetensförsörjningen, förbättra arbetsmiljö och ge bättre medborgarnytta ska de möjligheter som den digitala transformationen innebär vara förstahandsalternativet för Umeå kommuns verksamhetsutveckling

De särskilda ägardirektiven innehåller särskilt destinerade uppdrag till bolaget utifrån kommunfullmäktiges mål. Vad gäller Ekonomiska mål ska:

- Bolagets verksamhet ska drivas på affärsmässig grund. Givet de stora investeringar som görs i bolaget ska detta ses utifrån ett längre tidsperspektiv.
- Bolaget vid utgången av varje tertial rapportera ekonomiskt utfall och nyckeltal enligt anvisningar och tidplan som fastställs av moderbolaget.

Vad gäller Klimat- och miljömål ska:

- Bolaget arbeta för att deras verksamheter tar sin utgångspunkt i ett miljömässigt modernt förhållningsätt

1.5. Genomförande

Granskningen har genomförts genom löpande insamling av fakta och iakttagelser (tex via styrelsens protokoll och tillhörande underlag såsom mål- och budgetdokument, ekonomi- och verksamhetsrapporter, delårsrapporter, bokslut). Dialoger har genomförts med VD och styrelsens presidium två gånger under året. Avstämningar har genomförts med bolagets auktoriserade revisor.

Utökad granskning - bolagens avtalsförvaltning

Den utökade granskningen är genomförd genom en översiktlig dokumentstudie kopplat till bolagets avtalsuppföljning. Granskningen har inte omfattat stickprov av bolagens upprättade avtal. Kompletterande intervjuer har genomförts med ansvariga tjänstepersoner.

Den utökade granskningen rapporteras i bilaga 1.

2. Granskningsresultat

Vi har översiktligt granskat styrelsens styrning av verksamhet, ekonomi och interna kontroll med utgångspunkt i de ovan beskrivna (se avsnitt 1.4) revisionskriterier. I nedanstående tabeller sammanställs våra iakttagelser utifrån respektive kontrollpunkt. Iakttagelser utgår ifrån huruvida vi av erhållen dokumentation tydligt kan utläsa resultat för varje kontrollpunkt.

2.1. Ändamålsenlighet

Iakttagelserna i detta avsnitt ger underlag för att besvara följande revisionsfrågor:

- ▶ Har styrelse och VD säkerställt en tillräcklig styrning av verksamheten?
- ▶ Har styrelse och VD säkerställt en tillräcklig uppföljning av verksamheten?

2.1.1. Iakttagelser

Kontrollpunkt	Kommentar
Beslut om plan för verksamheten.	Arbetet utgår från Verksamhetsplan 2022. Planen är framarbetad vid en styrelseresa 2021-10-27 men vi kan i protokollsgranskning inte verifiera att planen är antagen av styrelsen.
Formulerat målsättningar som säkerställer att verksamheten bedrivs enligt ägardirektiv.	Framgår inte tydligt av Verksamhetsplan 2022 eller annat planeringsdokument. Verksamhetsplan 2022 innehåller fokusområden för verksamheten men bryter inte tydligt ned målet från ägardirektiv, att "Bolaget ska arbeta för att deras verksamheter tar sin utgångspunkt i ett miljömässigt modernt förhållningssätt". Vi noterar dock att bolaget arbetar utifrån projekt som utgår från att hamnen ska vara klimatneutral 2035.
Rapportering innehåller uppföljning av verksamhet	Löpande uppföljning vid styrelsemöten under året. Översiktlig uppföljning av verksamheten genom underlag till kommunstyrelsen per april och augusti. Uppföljningen innehåller dock ingen tydlig prognos för uppfyllelse av mål enligt ovan.
Når målen för verksamheten	Uppföljning i Rapport från bolag till kommunstyrelsen för perioden januari-december 2022, behandlad av styrelsen 2023-02-22. Ett uppdrag är genomfört och ett uppdrag är delvis genomfört.
Vid behov vidtagit tydliga åtgärder för att nå måluppfyllelse avseende verksamhet	Det delvis genomförda uppdraget att äga fastigheter och tillhandahålla hamninfrastruktur är inte tidsatt varför det finns en rimlighet att det ännu inte är fullt genomfört.

2.1.2. Övriga kommentarer

Av Rapport från bolagen till kommunstyrelsen framkommer att bolaget för att klara sitt grunduppdrag samverkar med resurser från INAB, Umeå Energi, Vakin, Dåva DAC och moderbolaget UKF.

Under året har flera större investeringar i hamnområdet fortsatt och slutförts. Slutförda investeringar rör bland annat anpassning av verksamhetsytor till färjetrafiken. Bolaget har under året haft erfarenheter av kostnadsökningar, framförallt kopplat till ökade kostnader på drivmedel, bitumen, stål och betong.

2.2. Ekonomiskt tillfredställande

lakttagelserna i detta avsnitt ger underlag för att besvara följande revisionsfrågor:

- ▶ Har styrelse och VD säkerställt en tillräcklig styrning av ekonomin?
- ▶ Har styrelse och VD säkerställt en tillräcklig uppföljning av ekonomin?

2.2.1. lakttagelser

Kontrollpunkt	Kommentar
Antagit en budget för sin verksamhet	Budget 2022 antagen av styrelsen 2021-12-10, med ett resultat före skatt på 30 mnkr. Budgeten innehåller en estimerad underskottstäckning för Kvarkenhamnar AB på 6,2 mnkr. Budgeten är tydligt framskriven och vilar på rimliga beräkningar och antaganden.
Formulerat målsättningar som säkerställer att ekonomin bedrivs enligt ägardirektiv.	Framgår inte av Budget 2022 eller annat planeringsdokument. Däremot är ekonomiska målen i ägardirektiven så tydliga att ingen nedbrytning behövs.
Rapportering innehåller uppföljning av ekonomi	Resultat har följts upp löpande vid styrelsemöten under 2022. Uppföljning av tertial 1 per april 2022 visar en prognos på 30 mnkr, i linje med budget. Uppföljning av tertial 2, per augusti 2022 visar en prognos på 24 mnkr.
Når målen för ekonomi	Årsredovisning 2022, antagen av styrelsen 2023-02-22, visar ett resultat före skatt på 28 mnkr. Av Rapport från bolag till kommunstyrelsen för perioden januari-december 2022 framgår att bolaget uppfyllt ekonomirelaterade mål och uppdrag från kommunfullmäktige.

Vid behov vidtagit tydliga åtgärder för att nå måluppfyllelse avseende ekonomi

Ej tillämpligt.

2.2.2. Övriga kommentarer

Det försämrade resultat i förhållande till budget beror, enligt ekonomiuppföljning under året, på ökade räntekostnader och avskrivningar som är kopplat till de pågående investeringarna. Resultatet är även belastat med avtalad underskottstäckning till bolaget Kvarkenhamnar. Resultatet är även påverkat av reparations- och underhållsinsatser samt förhyrning av Hillskärsterminalen.

I takt med att fler investeringar i inre hamnen kommer igång kommer bolagets räntekostnader att öka. Av Rapport från bolagen till kommunstyrelsen framkommer att bolagets avskrivningar kommer att öka i takt med att olika projekt färdigställs.

2.3. Intern kontroll

lakttagelserna i detta avsnitt ger underlag för att besvara följande revisionsfråga:

- ▶ Har styrelse och VD säkerställt att den interna kontrollen i bolaget är tillräcklig?

2.3.1. lakttagelser

Kontrollpunkt	Kommentar
Genomfört en riskanalys	Riskbedömning och internkontrollplan beslutad av styrelsen 2022-09-30. Planen innehåller relevanta risker inom områdena ledningsfunktion, myndighetskrav och ekonomi/affär. Den har dock behandlats sent på året och det är oklart hur identifierade risker har hanterats januari-september 2022.
Beslutat om kontrollmoment utifrån identifierade risker	Se ovan.
Följt upp resultatet av genomförda kontrollmoment	Uppföljning vid styrelsemöte 2023-02-22. Överlag är planerade kontroller genomförda.

2.3.2. Övriga kommentarer

De två riskerna med högst riskvärde (50 av 100) i bolagets riskanalys och internkontrollplan rör bolagets ekonomiska åtaganden genom investeringar utan intäktsfinansiering respektive kostnadsavvikelser, tid och kvalitetsavvikelser vid genomförande av dessa projekt. Riskerna hanteras genom en tydlig dialog med ägarna, respektive att ta fram riskanalyser för alla projekt. VD ansvarar för dessa åtgärder löpande.

3. Sammanfattande bedömning

Vår översiktliga granskning av VD och bolagsstyrelsens förvaltning visar inte på några väsentliga avvikelser. Vi bedömer därmed att bolagets verksamhet har skötts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och att bolagets interna kontroll är tillräcklig.

Vår bedömning grundar sig på följande:

Revisionsfråga	Bedömning
Har styrelse och VD säkerställt en tillräcklig styrning av verksamheten?	<p>Vi bedömer att styrelse och VD har säkerställt en delvis tillräcklig styrning av verksamhet.</p> <p>Arbetet utgår från Verksamhetsplan 2022. Vi kan protokollsgranskning inte verifiera att planen är antagen av styrelsen. Planen är inte heller nedbruten i mål och mått som säkerställer arbete i enlighet med ägardirektiv. Vi noterar dock att slutdatum för beslutade åtgärder är 2027 varför det finns en rimlighet att uppdrag ännu inte är fullt genomförda.</p>
Har styrelse och VD säkerställt en tillräcklig uppföljning av verksamheten?	<p>Vi bedömer att styrelse och VD har säkerställt en tillräcklig uppföljning av verksamhet.</p> <p>Löpande uppföljning vid styrelsemöten under året. Vår bedömning är att uppdraget från ägaren uppnås vid årets slut.</p>
Har styrelse och VD säkerställt en tillräcklig styrning av ekonomin?	<p>Vi bedömer att styrelse och VD har säkerställt en tillräcklig styrning av ekonomi.</p> <p>Styrelsen har antagit en budget för året. Budgeten är tydligt framskriven och vilar på rimliga beräkningar och antaganden.</p>
Har styrelse och VD säkerställt en tillräcklig uppföljning av ekonomin?	<p>Vi bedömer att styrelse och VD har säkerställt en tillräcklig uppföljning av ekonomi.</p> <p>Styrelsen har löpande följt upp ekonomiskt resultat under året, samt vid tertialrapportering och i årsredovisning. Årsredovisning 2022, antagen av styrelsen 2023-02-22, visar ett resultat före skatt på 28 mnkr.</p>
Har styrelse och VD säkerställt att den interna kontrollen i bolaget är tillräcklig?	<p>Vi bedömer att styrelse och VD har säkerställt en delvis tillräcklig intern kontroll i bolaget.</p> <p>Styrelsen har beslutat om riskbedömning och internkontrollplan Den har dock behandlats sent på året och det är oklart hur identifierade risker har hanterats januari-september 2022</p>

Mars 2023

Petter Frizén
Certifierad kommunal yrkesrevisor, EY

Bilaga 1. Utökning inom ramen för den grundläggande granskningen – bolagens avtalsförvaltning

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Kommunens bolag ingår årligen en mängd avtal, flertalet via upphandling. Bristande riktlinjer, rutiner, kompetens och uppföljning av avtal riskerar att medföra stora kostnader för bolaget. Därtill kan kommunens och bolagets förtroendekapital rubbas om dess intressen i avtalen inte efterlevs, inte minst genom att berörda medborgare drabbas om leverantören inte följer de villkor som fastställts i avtalet.

1.2. Revisionsfrågor

Följande frågor besvaras inom ramen för denna utökade grundläggande granskning:

- Har bolagen upprättade styrdokument och rutiner för sin avtalsuppföljning?
- Har bolagen rutiner för att driva igenom avtalsenliga sanktioner när leverantörer avviker från avtal?

Granskningsinsatsen är översiktlig och våra bedömningar i denna utökning utgör endast en del av revisionens samlade bedömning i den grundläggande granskningen.

1.3. Metod

Den utökade granskningen är genomförd genom en översiktlig dokumentstudie kopplat till bolagens avtalsuppföljning. Granskningen har inte omfattat stickprov av bolagens upprättade avtal. Kompletterande intervjuer har genomförts med ansvariga tjänstepersoner.

2. Iakttagelser

Under kommande år genomför Umeå hamn flera stora investeringar i hamnområdet och det är kopplat till detta arbete som bolaget har sina största och mest väsentliga avtal. Bolaget står som projektägare för pågående projekt men har köpt projektledartjänster av systerbolaget INAB som därmed driver arbetet tillsammans med upphandlade underentreprenörer. Umeå hamn står dock som avtalsägare och byggherre för de projekt som genomförs. Bolagets VD har delegat att teckna avtal upp till 25 miljoner kronor, därutöver krävs beslut från styrelsen. I praktiken tar styrelsen dock ofta beslut även för investeringar under tröskeln.

2.1. Styrdokument och rutiner för avtalsuppföljning

Utifrån att INAB projektleder arbetena i hamnen finns inom Umeå Hamn inga bolagsspecifika styrdokument och rutiner för avtalsuppföljning. Bolagets VD-instruktion (antagen av styrelsen för Umeå Hamn AB den 2021-05-28) innehåller heller inga specifika skrivelser kopplat till avtalsuppföljning, utan fastslår övergripande att VD skall tillse att styrelsen ges förutsättningar att vara välinformerad om utvecklingen i bolaget. VD-instruktionen fastslår även att styrelsen skall tillse att organisationen beträffande bokföring och medelsförvaltning även innefattar tillfredsställande kontroller.

VD ansvarar även för organisationen av bolagets interna kontroller. Bolagets internkontrollplanen för 2022 adresserar indirekt avtalsuppföljning utifrån risken "Kostnadsavvikelser, tid och kvalitetsavvikelser vid genomförande av projekt i Umeå hamn", vars riskvärde uppgår till 50 av 100. Planen fastslår att VD ansvarar för att riskanalyser för respektive projekt tas fram. Projekt och ekonomiuppföljning redovisas minst en gång i månaden av projektledaren via projektchefen (hanteras av INAB). Upprättade rutiner vid avvikelser följs.

Även om det inom Umeå hamn inte finns dokumenterade rutiner för avtalsuppföljning finns etablerade förhållningssätt för bolagets VD att säkerställa avtalsuppföljning. För det första finns former för en enklare avtalsförvaring i Umeå hamns gällande avtal i bolagets diarium. I dagsläget dokumenteras samtliga av bolagets sex större entreprenader i diariet.

För det andra deltar VD i regel vid möten med INAB:s projektledare var fjortonde dag. Berörda projektledare delger här VD med relevant information från INAB:s projektdatabas Antura, kopplat till exempelvis avtalskrav kopplat till kvalitet, arbetsmiljö, miljö etc. VD får även en månatlig ekonomiredovisning av projekten från INAB och kan vid behov delta vid byggmöten med upphandlade underentreprenörer.

För det tredje, och baserat de två första punkterna, får styrelsen en projektuppföljning vid varje styrelsesammanträde. Enligt bolagets VD har det utifrån personunionen mellan styrelserna för Umeå Hamn och INAB inte uppkommit några målkonflikter i avtalsförvaltningen, kopplat till "att verka för bolagets bästa".

2.2. Hantering av leverantörens identifierade avvikelser

Som avtalsägare har Umeå Hamn det yttersta ansvaret att utkräva sanktioner i de fall som upphandlade entreprenör avviker från upprättat avtal. I praktiken är det främst kontrakterade projektledare från INAB som upptäcker avvikelser och för vidare informationen till Umeå Hamns VD enligt tillvägagångssätten som beskrivits ovan. INAB:s projektdatabas Antura innehåller enligt uppgift också en rutin för att hjälpa till att hantera avvikelser. Vid besiktningar utgår besiktningsman från avtalet med tillhörande administrativa föreskrifter.

Möjligheten att utkräva viten eller andra sanktioner bygger ytterst på att upprättade avtal är tydliga i hur avvikelser ska hanteras. Berörda entreprenadavtal är framtagna inom INAB men kvalitetssäkras av Umeå Hamns VD. Avtalen bygger i stor utsträckning på branschstandard men Umeå Hamns VD framhåller att det också krävs kunskap och erfarenhet för att formulera bra avtal.

Vid avvikelser från avtal involveras Umeå Hamns VD och vid behov UKF:s juristfunktion. Om avvikelserna är av en högre dignitet informerar VD också Umeå Hamns styrelse. VD framhåller i intervju att flertalet avvikelser löses ut genom överenskommelser med entreprenören innan frågan går till skiljedomstol. Generellt utgår vite vid försening men det är svårare att åberopa vite vid felaktigt utförande från entreprenörens sida. Umeå Hamn tar även i beaktande motpartens möjligheter att utifrån försäkringssynpunkt betala uppkomna viten.

3. Övergripande bedömning

Vi bedömer att Umeå hamn har rutiner för sin avtalsuppföljning men att dessa inte är dokumenterade och i stor utsträckning förlitar sig på det uppföljningsarbete som sker inom INAB. Även om VD:s erfarenhet och kompetens inom området bedöms vara god skulle dokumenterade och Umeå hamnspecifika styrdokument och rutiner minska riskerna som är förknippade med personberoendet inom bolaget. Dessa riktlinjer bör också tydliggöra roll- och ansvarsfördelningen inom avtalsuppföljning, det vill säga hur Umeå hamn som beställare följer upp INAB som utförare, oberoende av vilken underentreprenör som kontrakteras.

Vi bedömer även att Umeå hamn har rutiner för att driva igenom avtalsenliga sanktioner när leverantörer avviker från avtal. Även här ser vi dock behov av att förtydliga beställar-utförarrelationen mellan Umeå hamn och INAB.

Med utgångspunkt från ovanstående bedömning kan kommunens lekmannarevisorer framgent genomföra en granskningsinsats av bolagets avtalsförvaltning.